

Adatok a „hamis eskü“ mondáihoz.

1.) *Pesty Frigyes* 1864-ben készült helynévgyűjteményében a hunyadmegyei Livádia község helynevei közt olvassuk :

„*Livadze* nevű düllő, mely jelenbe a szomszéd Borbátvíz község tulajdona állítólagosan azon regényes jogalagnál fogva, hogy miután a régi villongós időkben ellenség beütése s azon akkori vad kor szelleme szerint egészebe felégettelt, elpusztított, a tér pusztán, parlagon maradt s idők teltével a tulajdonjog fölött perre került a dolog, melynek következtében egy borbátvízi hatalmas úrnak, — ki midőn a kérdéses hely színére törvényhatósági bizottmány szállt ki, lábbeliinek a talpát belőlről megrakta földdel és midőn az eskü részire ítélte, megesküdött, hogy azon föld, a melyre ő lépik, az ő udvari alodiális földje s így ezen időtől fogva a megnevezett dűlő a borbátvíziek birtokában van mai napig.“

Pesty Frigyes : Helynevek. (Kézirat). Hunyad megyei kötet. (Nemzeti Múzeum könyvtára. Kézirattár).

2.) *Enesei Dorner Béla* : Az erdélyi szászok mezőgazdasága (Budapest 1910. 189. l.) c. munkájában fedezte fel ezt az erdélyi szász hagyományt :

„Rozsnyó, a még ma is szép és hatalmas hegyletőn épült vár védelme alatt nagyobb teleppé nőtte ki magát és kirajzolta Keresztényfalvát. Ezek aztán elszakadván, földjeiket is követelték a rozsnyaiaktól. Természetesen perre került 1563-ban, il. János király alatt a dolog, melyet a rozsnyaiak nyertek meg, de jellemző és érdekes módon : A határon a rozsnyói küldöttség jól bement a keresztényfalviak földjeire és megesküdt, hogy még ott is rozsnyói földön állanak. A keresztényfalviak elképpedtek, de a régi időben a hamis eskünek még a vádja is rettenetes volt, tehát nem mertek szólni. Később aztán kiderült, hogy a rozsnyóiak sem esküdtek hamisan, mert csizmájukba rozsnyai földet tettek és tényleg azon állottak az eskü alatt, tehát nem hazudtak.“

3.) A Nagyközságon a török világ alatt elpusztult *Marjalaka* és *Ecseg* egykori községek, 1730 táján már pusztákról ez évi határjárásakor Ágoston Gergely 57 éves tanu azt vallja, hogy mikor még *Marjalaka* és *Ecseg* faluk voltak s egymással villongásban álltak, két öreg tanú a csizmájába földet tett s úgy esküdött meg. (Karcag város levéltára. Metales. *Ecseg- és Marjalaka*.)

Györfly I.

A házak építése regulája 1802-ből.

Az 1802. év bőjtmás havának 29-én a nemes jáász és két kún districtusok részéről tartatott közönséges gyűlés a következőket rendeli currentáltatni :*

A házak építése regulája.

„Bizonyos az, hogy a házi fundusoknak megszaporulásával, valamint a

* Turkeve város levéltára. Körözési jegyzőkönyvek X. k. 188. j.

levegő ég öszve szorítatik, úgy a bátortalanságnak, a tűznek az egész helység kitétetik és így mind az egészséggel, mind a közbátorsággal ellenkezik; ne engedtesen tehát a lakosoknak a portákat darabonként kivált az előjárók híre s előre való megtekintése nélkül eladni.“

„A királyi parancsolatoknak az a kívánsága, hogy a házak oly karban építtessenek, hogy a katonaság azokban kvártélyozhasson, de az egészség és a politia is kívánja, hogy azok rendszeren és csinossan építtessenek, ugyanazért a lakosok semmi épületet ne tegyenek az előjárók híre s tudta nélkül, mert naponként tapasztaltatik, hogy a lakosok házak aljait trágyával — melynek gőzölgése veszedelmes — töltik meg; vigyázók legyenek az előjárók, hogy az épületek aljai jó és egészséges száraz földdel töltsenek meg oly móddal, hogy az épületnek belső földje a külsőnél magosabb legyen.“

„Az új fundusok, valamint a districtualis determinatio tartja magistratualis tiszt urak vagy földmérők híre nélkül ne osztassanak, az építendő házak egymástól legkevesebbet az épületeken kívül 7 ölnyre helyeztessenek, ahol pedig a sűrűség már megvolna, ugyan a magistratualis tiszt uraknak és geometrának közbenjöttével új sor foglaltasson utcának.“

„Az ujonnan építendő házaknak belső világossága 2 és fél ölnél kevesebb ne legyen, magassága pedig legkevesebb 7 sukk, A háznak 2 oldalán ablakok, még pedig kinyithatók, vagy fiókosak legyenek, hogy alkalmas időben a szobát ki lehessen szellőztetni, a magasságokra 2, szélességekre 1 és fél sukkosak, az utcára hagyattassanak. Ellenkezik e szerint az egészséggel a betapasztott és fíjóktales ablakok és ha publicatio után fél esztendőre fiókos ablakokra nem fognak változtatni, azok minden tekintet nélkül betörettessenek.“

„Az ujonnan épült házaknak teje belülről (a nád farkait lesarlózáván) tüzet nem fogható földdel tapasztasson bé, a régieknek pedig vértelk** legyen és eszterhájai nádoltassanak bé; úgy

hasonlóan a pitvar és a konyhának az a része is, melyek a kémény boltozattyan kívülesnek, bémázoltassanak.“

„A kémények a parancsolatok szerint, de a közbátorságra nézve is kőből, vagyis égetett téglából építtessenek, azoknak magassága a szegésen felül 3 sukk legyen; ugyanezért a communitások a lakosoknak ezen szükségére téglát mindenkor készen tartsanak és azt amennyire lehet lakosaiknak olcsóbban mint szokták, adják.“

„Az ujonnan építendő házakban 7 vagy 8 sukknyi kamara csináltasson, a kamarából legyen a padlásra való feljárás. A régi házakban pedig ahol a padlásra való feljárás a pitvarban vagyon, azon feljárásra nyíló ajtó készíttessen és az is bémázoltasson.“

Mínthogy pedig a házakban való mázolás kivált télben mikor az ablakok ki nem nyittatnak rossz gőzölgése miatt ártalmas és veszedelmes volna elrendelni, hogy a mázolás csak egyszer essen meg egy héten, akkor is az ajtó és az ablakok nyittassanak fel; hogy pedig a máz tovább tartson és így ártalmas ne legyen, a szűcsök vagy vargák szeméjében kihányott dirib darab bőröknek vagy vereshagymáknak főzött vizével kevertessen öszve a mázolni való föld és azzal mázoljanak, ez a máz nem fog ragadozni és tovább tart, mellyel a gyakoribb mázolás is el fog kerületni.“

„Sok szerencsétlen példák tanítják, hogy az őszi időkben épített házak a hirtelen való belészállással huzamos nyavalyákat, sőt halált is okoznak, ugyanezért szükséges legyen elrendelni, hogy a házak tavasszal építtessenek, hogy azok nyáron által kellete szerint kiszáradjanak.“

„A kerítések is okai lehetnek a szerencsétlen tűz terjedésének, ugyanezek a házak közt lévő kerítések földből, sárból, vályogból s más tüzet nem fogható matériákból készíttessenek. A föld hordása az ország úttya körül tilalmas lészen.“

„Valamint a levegő égnek tisztítására és azáltal az egészségnak feltartása úgy a csinosságra nézve is szükséges és megkívántató az élőfának ültetése és nevelése, köteleztetik

** = vértelk.

minden lakos szomszédsága háza megett ha nem több, legkevésbé 6, kivált eperjákat oly helyre ültetni, hol azokat sem a rosz emberek, sem pedig a marhák el ne ronghassák, a temető árkok partjai is élő fákkal ültetessenek bé. Az élőfa elrontóknak 1 forint vagy 25 pálcza büntetés, az elrontót feladónak pedig ajándék projiáltatik.“

„A víz az ember életének egy megkivántató requisituma: ha tehát valaki rossz vizet iszik, következhetik abból nyavalya, annak elhárítására tehát a folyó vizek tisztán tartassanak és meg ne engedtesen, hogy azokban kenderek áztattassanak és meg ne engedtesen, hogy belé trágyák hordattassanak, vagy döglött állatok. Hasonlóan az ivókutak is melyek a föld felett 2 sukknnyira felrovattassanak, azok esztendőben állandó emberek által négyszer tisztíttassanak meg, más kutak pedig ha 2 sukknnyira fel nem rovattatnak, huzattassanak be.“

„Nemcsak az egészség, de a jórend és a tisztaság is megkívánja, hogy az utcák csinosan tartassanak, szükséges léssen tehát még pedig büntetés alatt elrendelni, hogy az utcára döglött állatok ki ne vettesenek, szemetek, trágyák, akárminemű gazok ki ne hordattassanak, hanem azok az udvaroknak hátulso részében ásatandó gödrökbe hordattassanak, a dögök pedig minden kifogás nélkül elmettessenek, az utcákon álló poshadt vizek lecsapoltassanak és azoknak folyások nyíttassanak, melyeknek könnyebbítésére minden utcán vízvezető árkok ásattassanak, a vízállásokból se legyen szabad sarat a házak mellé hordani. A sertésólak se tétessenek ki az utcára, a szomszéd háza alá, hanem azokat minden gazda azonnal és minden hátrállatás nélkül vigye udvarának hátulso részébe.“

„A vermeknek a közönséges utcákon s utakon való ásattatása valamint veszedelmes és disztelen, úgy azoknak begyűjtásai s pergelései az egészségre és a közbátorságra nézve ártalmasak, óhajtani lehetne valóban, hogy a vermek kívül a helységen egy csomóban (mint némely helyen gya-

korollatik) ásattassanak. Amennyiben tehát a lehetőség engedi azt elrendelni, mind a politia, mind az egészségnek fenntartása és a közbátorság is javallja a fennálló vermekre s különösen azokra nézve melyek a közönséges utcákon és utakon vagynak elrendelni épen szükségesnek találattik, hogy azok, amelyek még alkalmazhatónak találattanak meghagyattassanak ugyan, de úgy, hogy azok szeles időben és estvére egyáltalán bé ne gyujtassanak és elegendő bátorsággal becsinálva tartassanak, a roskadozó félben levők behúztassanak, egyáltalán pedig senkinek ezután a közönséges utcákon vermeket ásatni büntetés alatt szabad ne legyen, hanem ásattasson kiki a maga udvarán s portáján.“

„A salétromfőzők által a házakból kihordott föld helyett száraz föld hordasson be vissza a házba. Már feljebb előadatott, hogy a házaknak trágyával való meghordása vagy töltése veszedelmes gőzölgése miatt ártalmas legyen, ugyanakkor a salétromfőzők mindenkor egy arra kirendelendő tanácsbeli személy jelenlétében hordják ki a házakból a földet és a gödrök ne trágyával, hanem jó száraz földdel töltessenek bé.“

Közli: Györffy István.

Erkölcstörténeti adatok a XVIII. századból.

1. **Káromkodók büntetése.** Almásy János jászkun főkapitány 1745. okt. 22-én az alábbi ítéletet közli a karcagi tanáccsal: „Mivel a káromkodók mind Istenünk, mind világi törvényekkel ellenkeznek, azért is bírák és esküdt uraknak committálok, hogy a káromkodókat kinyomozván és megtudván, azonnal a tömlöczbe küldjék. Addig is minden felebarátink általam intetnek, hogy a káromkodástól magokat óvják és azokat távoztassák annyival is inkább, hogy olytén büntetés rájuk ne történnyen, melyet nem régiben Halasson bizonyos káromkodó szenvedni kényszerítettett, kinek nyelve először ameddig lehetett szájából hóhér keze által kivonattatott és tövéből elmetszetvén azonnal feje vé-

tetett, annakutánna másoknak példájára megh irtt mód szerént elmetszett nyelve gyalázatos akasztófára felszegeztetett." (Karcag város levéltára. Tanácsjvk. II. k. 152 l.)

2. **Pogányi csapszék.** Karczag város tanácsa 1747 jan. 19-én az alábbi ítéletet hozza egy, a város népe előtt ugy látszik nem ismeretlen, de az előljárásott nagy része által helytelennek tartott lakodalmi szokás ellen:

„Minthogy a tanúknak fassiojukból világos, hogy Tóth István Aggod Péterrel együtt Butsi István lakodalma alkalmatosságánál *pogányi csapszéket* kezdettenek, nevezeseen egymásnak (s. v.) alfeléből bort hörpögettek, azonkívül Tóth István Isten ellen száját fellátván, teremelte mondásával káromkodott. Azért tetszett törvényünknek nagyobb rész találásával, hogy nevezett Tóth István mivel az alfelét adta ki afféle pogányokat is irtóztató dologra, azért ugyan a fara is fizessen azon cselekedetiért és teremtelte mondásáért 100 pálca ütéseket, azután poenitenciát tartson.“ Karcag város levéltára. Tanácsjvk. III. k. 11. l.

3. Egymást szájából etetés, itatás.

A szerelmesek szokása volt egymást a szájukból etetni, olyanformán, mint a galambok teszik Ma már ez nem szokás, de az anya ma is gyakran így eteti apró gyermekét.

1754-ben a karcagi tanács Tóth Miska és Kátainé tilalmas társalkodásáról tart tanuvallatást.

Egyik tanú szerint Kátainé „Megkapván Tóth Miskát, a Szájából a bort az ő szája fele köppenette vagy lottsantotta.“

Másik fatens „öt ízben látta, hogy Kátainé a Tóth Miska szájából, Tóth Miska pedig a Kátainé szájából itták a bort.“

„Kátainé Tóth Miska sarkantyúját békötötte ruhával, hogy ne peregen.“ Karcag város lt. Inq. jk. VI. k. 121—126. l.

1763-ben a tanács Kun Miska és Botyánné tilalmas társalkodásáról tart

tanuvallatást.

Egyik tanú azt vallja, hogy a lagziban „a népnek vitt be megpirított siros kenyeret és osztotta, Botyánné-nak is adván, ki is szemébe nevetett Kunnak. Kun pedig felugorván a fatens kezéből a kenyeret kikapta Botyánné intésére.“

Másik tanú úgy vall, hogy a menyecske „ha meg látja Kunt, nem tudja mitől van, egészen a testiben a vér fel indul benne.“ Hallotta Szücs Józsefnétől, hogy (Kun Miska és Botyánné) egymás szájából esznek. Azt pedig maga látta, hogy Kunnak az ajakát *pittyegette* Botyánné a maga házában, és azt felelte Kun: „Ne bánts, azért nem hisznek nekünk.“ Azt is vallja, hogy „az eledelt megrágva edjik a másik szájában rakja, össze értetvén szájukat.“ Karcag város lt. Ing. jk. VIII—IX. k. 198—201. l.

4. **Virágénekek.** 1790-ben Nagy Kati helytelen magaviseletéről a karcagi tanácsjegyzőkönyv az alábbiakat jegyzi fel:

„Hallotta a tanú Csombordi Jánosnétől, hogy keresztelőbe lévén Nagy Kati-val, a hegedüssel is vonatott Nagy Kati sok fertelmes parázna nótákat, nevezetesen hogy „A kardszagi bírójánya, ripát kíván a p . . . ja.“ Melyről ugyan intették Nagy Kati-t, de nem hogy az efféle trágárságokkal felhagyott volna, sőt inkább mint Varga Mihálnétől hallotta a tanú, a több pajkossági közt Nagy Kati Oláht Istvánéknál tivornyásván sok maga formákkal, a „Zsuka-zsuka“ nótát felfogósván tánczolta és hogy mondotta volna azt is, hogy néki azt fúnák nótául: „A kardszagi Biró . . . etc.“ Karcag város Ing. jkv. II. 249. l.

1760-ban „Sánta Györgyné mikor Debreczenben vala az ura, az idő alatt a felesége három hegedüst vitetett a házához; ott hegedültek, táncoltak s olyan nótákat fúttak ismét szóval: „Tót leány oda hagyja dugni, Magyar leány ki nem hagyja húzni!“ Karcag város lt. Inq. jkv. VIII—IX. k. 56. l.

Közli Györffy I.